

УДК 37.014.5:31(477)

Казимір Віра

ORCID 0000-0001-6047-5372

Кандидат історичних наук,
заступник начальника управління-
начальник відділу інституційного аудиту управління,
Державна служба якості освіти у Хмельницькій області,
(Хмельницький, Україна) E-mail: verakazymir@gmail.com

ЯКІСТЬ ОСВІТИ – ОДИН З КЛЮЧОВИХ ПОКАЗНИКІВ УСПІШНОЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

У статті розглянуто пріоритетні напрямки та основні тенденції розвитку української освіти в контексті європейської інтеграції, орієнтації на європейські стандарти якості освіти, виконання умов Європейського Союзу стосовно вступу в співдружність. Доведено, що в Україні, як і у країнах Європейського Союзу, акцент варто робити не лише на високий рівень доступу до освіти, а й на її якість.

Дослідження спрямоване на вивчення та узагальнення досвіду адаптації європейських моделей функціонування внутрішньої та зовнішньої стратегії якості освіти, ролі Державної служби якості освіти України у становленні сучасної системи освіти, важливості проведення скринінгових моніторинрів у внутрішній та зовнішній стратегіях забезпечення якості освіти. Особливу увагу приділено модерним напрацюванням і механізмам, які покликані реформувати систему державної освітньої політики. Зокрема, таким новим для української освіти явищем як інституційний аудит, сертифікація, інформаційно-аналітична система *EvaluED*, «Форум якості освіти», систематичні різнопланові вивчення та моніторинги освітніх процесів, які мають стати підґрунтям для управлінських рішень.

Визначено основні віхи реалізації державної політики у сфері забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності, зважаючи на виклики пов'язані з карантинними обмеженнями через COVID-19 та повномасштабною військовою агресією. Проаналізовано психо-емоційну складову, яка впливає на організацію якісного навчального процесу під час військового стану.

Мета статті полягає у комплексному висвітленні наявних наукових напрацювань, пов'язаних із дослідженням євроінтеграційних процесів України, вивченні ключових напрямків трансформації української освіти відповідно до стандартів Європейського Союзу, в контексті досягнення нею європейських стандартів якості освіти. Акцент зроблено на середній освіті, яка є фундаментом для імплементації успішної євроінтеграції України.

Методологія дослідження ґрунтується на контент-аналізі праць, присвячених вивченню якості української освіти, порівнянню стандартів якості освіти в Україні із загальноєвропейськими зрізками. Застосовано міждисциплінарний підхід, який увібрав у себе системний та аналітичний методи, що дозволило охопити широкий спектр наукових напрацювань, пов'язаних із тематикою дослідження. Використано описовий метод для презентації результатів моніторинрів, із врахуванням психологічних аспектів.

Наукова новизна полягає у системному аналізі євроінтеграційних амбіцій України, які спонукають до пошуку інноваційних моделей забезпечення якості освіти, формування дієвих механізмів організації ефективної освітньої діяльності у відповідності до європейських стандартів, ефективного менеджменту закладів освіти під час військового стану.

Висновки. У науковій студії окреслено напрацювання дослідників, які вивчали євроінтеграційний шлях України в контексті впровадження загальноєвропейської освітньої системи та стандартизації якості освіти: від перших дипломатичних напрацювань до статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу. Встановлено, що якісна освіта – пріоритет для сталого розвитку ЄС та є обов'язковою умовою для успішної реалізації Болонської декларації в Україні.

Доведено, що євроінтеграційні процеси в Україні мають незворотній характер, незважаючи на гальмуючі чинники (карантинні обмеження COVID-19, повномасштабна військова агресія). Встановлено, що глобалізація та модерні трансформаційні виклики на європейських теренах вимагають постійного вдосконалення внутрішньої та зовнішньої стратегії забезпечення якості освіти.

Ключові слова: якість освіти, євроінтеграційні процеси в Україні, реформування освіти, система оцінювання якості освіти, Державна служба якості освіти в Україні.

Постановка проблеми. Глобалізація та високотехнологічні досягнення останньої третини ХХ ст. поставили перед багатьма розвиненими країнами світу виклики, що пов'язані із забезпеченням і моніторингом якості освіти. Серед головних причин зазначених тенденцій можна виокремити наступні. По-перше, перехід від індустріального суспільства до суспільства знань, зорієнтованого на високі технології. По-друге, акцент на якості освіти пояснюється формуванням ринку освітніх послуг сфокусованого на мобільності студентів і науково-педагогічного складу. Крім того, не варто забувати про принцип «академічної доброчесності», актуальність міжнародної конкуренції у сфері навчання та суперництво між випускниками вищих навчальних закладів за високооплачувані робочі місця.

Освіта та її якість є пріоритетом для сталого розвитку провідних країн світу, зокрема європейських. Кардинальне зростання ролі освіти та науки у житті сучасного суспільства стало рушійною силою світового прогресу ХХІ ст., що зумовило формування у громадян активної життєвої позиції та демократичної свідомості. Поняття якості освіти набуло особливої актуальності із винайденням і впровадженням штучного інтелекту, розробники якого кинули виклик модерній системі освіти.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Вивченню проблеми якості освіти на державному і регіональному рівнях в контексті євроінтеграційних процесів присвятили свої розвідки В. Кремін, О. Вдовенко, О. Третяк, І. Вакарчук, Г. П'ятакова, М. Дей, В. Луговий, М. Дарманський та ін. [5; 8; 20] У працях таких авторів, як Ю. Боловацька, Ю. Кращенко, Л. Мироненко, А. Загородній, С. Ніколаєнко, А. Павленко та ін., досліджено забезпечення якості освіти [4; 5]. Особливості процесів розвитку європейського виміру вищої освіти аналізують О. Кірдан, А. Сбруєва, С. Семенов та ін. [17] Якість освіти у закладах загальної середньої освіти досліджували І. Усік, Л. Дворецька та ін. [27; 7].

Виклад основного матеріалу. Одним із пріоритетних напрямків міжнародного співробітництва України ще з часів отримання нею незалежності була співпраця з Європейським Союзом. Питання інтеграції нашої держави в європейське співтовариство не обмежувалося економічною і політичною співпрацею. Одним із ключових векторів завжди визначалася й освіта. У нашій розвідці ми зробимо акцент на механізмах забезпечення якості саме середньої освіти, яка є підґрунтям для формування подальших змін [5; 8; 20].

У 2014–2021 рр. євроінтеграційні процеси, незважаючи на свій затяжний та суперечливий характер, наблизилися до фінальної стадії. До 2020 р. Процес підписання та ратифікації Угоди про асоціацію заклав основи формування в Україні базових передумов, потрібних для отримання нею членства в Європейському Союзі. Підтвердженням позитивних євроінтеграційних тенденцій стало схвалення 11 лютого 2021 р. Європейським парламентом резолюції, що констатувала досягнення Україною вагомих успіхів у реалізації зобов'язань, пов'язаних з Угодою про асоціацію. Проте, зазначені недоліки на тому етапі не дозволяли досягнути поставленої євроінтеграційної мети.

Повномасштабне російське воєнне вторгнення 24 лютого 2022 р. на територію України стало каталізатором прискорення євроінтеграційних процесів. Неочікувано для Росії Європейський Союз виявив внутрішню згуртованість та послідовність у своїй зовнішній політиці. Керівні структури ЄС та їх лідери категорично засудили акт російської агресії та виявили готовність економічно підтримувати Україну у питаннях захисту кордонів держави та суверенітету. Країни ЄС з першого дня повномасштабного вторгнення згуртувалися для надання прихистку українським біженцям, переданні гуманітарної допомоги, а найголовніше – постачанні зброї та військового обладнання [3, 549].

Новий етап у відносинах України та ЄС ознаменувався ухваленням Європейською Радою рішення про надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС. Відтак, 23 червня 2022 р. наша держава отримала потужну підтримку, що розширює шлях до спеціальних фінансових інструментів ЄС з підготовки до вступу, стимулює інвестиційну активність та робить доступнішими нові технології. Як проєвропейські орієнтована держава Україна має докласти максимум зусиль, щоб виправдати довіру партнерів та перемогти агресора. На часі активна робота у сфері боротьби з корупцією, утвердженні демократичних засад та модернізація економіки.

Саме поняття якості освіти, цей термін, дискутується в педагогічному середовищі та серед батьків школярів і студентів. Відповідно до Закону України «Про освіту»: «якість освіти – це відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг». Є ще визначення «якість освітньої діяльності» – рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, встановленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг [12]. Відтак, якість освіти (результатів навчання) розглядається у нерозривній єдності з якістю освітньої діяльності (організації освітнього процесу). Такі складові освітнього процесу, як педагогічна діяльність, освітнє середовище, система оцінювання учнів та управлінська діяльність, безпосередньо впливають на якість результатів навчання школярів [1].

Державна служба якості освіти України, утворена у зв'язку з реорганізацією Державної інспекції навчальних закладів України шляхом перетворення (постанова Кабінету Міністрів України від 06 грудня 2017 р. № 947), стала провідною рушійною силою у системі модернізації якості освіти та виведенні її на рівень європейських стандартів стала [13].

Державна Служба якості освіти в Україні (далі – Служба) – це центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра освіти і науки. Служба реалізує державну політику у сфері освіти, зокрема з питань забезпечення якості освіти, забезпечення якості освітньої діяльності, здійснення державного нагляду (контролю) за закладами освіти щодо дотримання ними законодавства. До сфер, якими опікується Служба належать питанням

дотримання якості освіти та освітніх стандартів у дошкільній, загальній середній, позашкільній, фаховій передвищій освіті. Ця інституція допомагає закладам освіти гарантувати якість освіти, підвищувати якість освітньої діяльності, формувати довіру суспільства до української освіти [23].

Європейський досвід з питань забезпечення якості освіти, на переконання Голови Державної служби якості освіти Руслана Гурака, дав поштовх Україні до трансформації освітньої системи і створення власних унікальних інструментів підвищення якості освіти. На його думку, висловлену під час першої сесії «Українська освіта і наука в світовому вимірі» на Всеукраїнському форумі «Україна 30. Освіта і наука», що проходив 31 травня 2021 р., змінилися підходи до процесу оцінювання й формування культури якості освіти. Очільник служби наголосив: «Якість системи української освіти залежить від її спроможності забезпечити молодь навичками та компетентностями, необхідними для її особистісного розвитку, інтеграції в суспільство та зайнятості на ринку праці». Освіта нашої держави мала певні досягнення в питаннях забезпечення якості освіти. Починаючи з 1 вересня 2021 р. школи отримали можливість проводити самооцінювання освітніх процесів через використання софт-системи і самостійно працювати над поліпшенням внутрішньої системи забезпечення якості освіти. Проте перед українською системою освіти, ще до повномасштабного вторгнення, стояла низка викликів, пов'язаних з посилення автономії закладів та створенням нових можливостей для професійного зростання педагогів [26].

Загалом, аналізуючи діяльність Служби, можна виокремити два основні етапи роботи:

1. Від моменту створення до 24 лютого 2022 р. (який включає становлення самої служби її територіальних органів та адаптацію до роботи під час карантинних обмежень, пов'язаних з COVID-19);

2. Починаючи з моменту повномасштабної агресії Росії на територію України і дотепер.

Відповідно до «Положення про Державну службу якості освіти» протягом всього періоду свого існування Служба імплементувала європейські традиції розуміння якості освіти на теренах нашої держави. Зокрема, це відобразалося в основних напрямках її діяльності:

- моніторинг якості освітньої діяльності та якості освіти;
- здійснення державного нагляду (контролю), як заклади освіти дотримуються вимог законодавства про освіту;
- видання розпоряджень щодо усунення порушень вимог законодавства про освіту;
- організація сертифікації та вивченні професійного досвіду учасників;
- проведення інституційних аудитів закладів освіти;
- надання рекомендацій, як удосконалити внутрішню систему забезпечення якості освіти у закладах освіти;
- затвердження нетипових освітніх програми дошкільної та загальної середньої освіти;
- контроль ведення обліку дітей шкільного віку [21].

На сайті Служби є спеціальний розділ «Рекомендації закладам освіти», де розміщено пропозиції для закладів освіти та їх засновників щодо удосконалення внутрішньої системи забезпечення якості освіти, підвищення якості освітньої діяльності закладів освіти та забезпечення ефективного сталого розвитку навчального закладу [24].

До прикладу, «Абетка для директора. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти», є дороговказом навчальним закладам у розбудові внутрішньої системи забезпечення якості освіти. Видання 2021 р., а тому відповідає вимогам закону 2020 р. «Про повну загальну середню освіту». Рекомендації ґрунтуються на запропонованих для інституційного аудиту вимогах та критеріях для оцінювання якості освітньої діяльності, управлінських процесів у закладі та охоплюють освітнє середовище, управлінські процеси, якість педагогічної діяльності, систему оцінювання навчальних досягнень учнів.

«Абетка» пропонує прості та ефективні інструменти, щоб визначити: слабкі та сильні сторони навчального закладу, роботу педагогічного колективу; складові освітнього середовища, що потребують покращення; наскільки ефективні управлінські процеси закладу; справедливості оцінювання навчальних здобутків; облаштування дружнього до учнів та продуктивного шкільного життя та інше.

У рекомендаціях зазначається, що на якість освітньої діяльності, а отже, і на якість освіти, впливає також специфіка навчального закладу: тип, умови діяльності, фінансування, місцезнаходження, контингент учнів тощо. Досягнення найвищих показників якості освіти можливе лише при системному впливі на всі зазначені компоненти, ґрунтуючись на засадах академічної доброчесності. [1].

2021 р. також побачив світ електронний poradnik для директорів закладів дошкільної освіти «Як створити внутрішню систему забезпечення якості освіти». Poradnik в доступній формі пояснює й популяризує методичні рекомендації Державної служби якості освіти України щодо формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах дошкільної освіти, затверджені у 2020 р. [29].

Серед вагомих напрацювань Державної служби якості освіти України, оформлених в окремі посібники, що теж вийшли у 2021 р. варто відзначити ще дві праці. По-перше, «Poradnik для органів місцевого самоврядування» – електронне видання для очільників освіти територіальних громад, створене за європейськими стандартами спільно з командою українсько-швейцарського проєкту «Децентралізація для розвитку демократичної освіти». По-друге, «Інституційний аудит школи» – посібник, який на практиці доступно пояснює, що таке інституційний аудит, які його ключові етапи та переваги, яку роль відіграють засновники шкіл у забезпеченні якості освітньої діяльності [24].

Не будемо окремо зупинятися на тлумаченні поняття «інституційний аудит», оскільки чимало науковців, освітян, громадських діячів досить докладно у своїх працях висвітлювали це питання [4]. Відзначимо, що очільник Служби Р. Гурак наголошує, що «інституційний аудит не є каральним заходом – він є

процедурою, яка збалансувала у собі підтримку і контроль» [16]. За його словами, колишній формат атестації шкіл давно себе дискредитував, оскільки не був об'єктивним і носив формальний характер. Аудит докорінно відрізняється від колишньої атестації шкіл і оцінює освітню діяльність за чотирма напрямками: освітнє середовище школи; система оцінювання здобувачів освіти; педагогічна діяльність педагогічних працівників закладу освіти та управлінські процеси. Виходячи з проєвропейської концепції формування якісної освіти, інституційний аудит – це ключовий інструмент зовнішнього оцінювання роботи навчальних закладів, що забезпечуватиме дотримання єдиної державної освітньої політики [22].

Карантинні обмеження внесли свої корективи в організацію та методику проведення інституційних аудитів. У зв'язку з цим під час COVID-19 Службою проводилася апробація процедури проведення аудитів у очно-дистанційному форматі. Окремі процедури оцінювання у таких закладах членами експертних груп здійснювалися дистанційно. Експерти відвідували уроки безпосередньо в закладах освіти та дистанційні навчальні заняття. Онлайн формат уможливив проведення усіх необхідних процедур (інтерв'ю та анкетування) [7].

У звіті Служби про результати проведення інституційних аудитів у 2020 році відзначено, що успішне впровадження зовнішнього оцінювання залежить від досвідчених і підготовлених освітніх експертів, які є агентами позитивних змін в освіті. Сформовано також базу даних освітніх експертів, які будуть залучатися до проведення аудитів в подальшому [15].

24 лютого 2022 р. повномасштабне вторгнення Російської федерації на територію України докорінним чином змінило життя людей, а відповідно і навчальний процес. Вже наступного дня Міністерством освіти і науки України було направлено листа керівникам обласних департаментів освіти і науки, керівникам закладів професійної, фахової передвищої та вищої освіти з рекомендацією щодо припинення освітнього процесу в усіх наукових установах з оголошенням канікул на два тижні. Відповідно, всі учні та педагогічні колективи пішли на вимушені канікули [19].

Відновлення навчального процесу під час воєнного стану має свою специфіку в кожному регіоні, що пояснюється, в першу чергу, загрозами для життя та здоров'я учасників навчального процесу, їх психо-емоційним станом, наявністю спеціально обладнаних укриттів, а, по-друге, тим, що фізично освітяни та учні подекуди розміщені в різних містах чи закордоном.

Відтак, отримання якісної освіти за таких умов стала не лише вектором євроінтеграційних зусиль, а й показником адаптації до нових реалій військового стану. Якісна освіта перетворилася на один із викликів сьогодення для України.

Погоджуємося з характеристиками, які надали організації навчального процесу під час воєнного стану М. Мар'єнко та А. Сухіх в одній зі спільних розвідок. Авторки наголошують, що навчальний процес зазнав ще більших змін у порівнянні з періодом поширення COVID-19. Серед причин: міграція у межах України та евакуація у інші країни, непередбачуваний графік тривог, що відбуваються у різні періоди часу та неоднаково тривають у містах та областях, введення комендантських годин.

На якість надання освітніх послуг впливає формат навчання. В окремих регіонах навчання відновилось офлайн, онлайн або змішаному режимі, а в деяких – поновлення не відбулося навіть у дистанційному режимі. Відтак, заклади освіти отримали можливість самостійно обирати формат, форми, методи і засоби навчання. Організація дистанційного навчання може відбуватись з поєднанням синхронного та асинхронного режимів [19, 33–34].

Реалії військового стану змусили Службу працювати над адаптацією підходів до організації освітнього процесу в умовах війни. Стратегічними пріоритетами Служби від початку повномасштабного вторгнення визначено:

- захист прав здобувачів освіти на доступну якісну освіту;
- якісна школа як обов'язковий чинник високої компетентності здобувачів освіти;
- надання підтримки закладам освіти, їх керівникам, педагогічним та науково-педагогічним працівникам в умовах широкомасштабної збройної агресії російської федерації проти України [13].

Державна служба якості освіти у співпраці з ініціативою «Система забезпечення якості освіти», що впроваджується в межах проєкту «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe), та командою підтримки реформ Міністерства освіти і науки України сформували актуальні рекомендації для керівників шкіл щодо організації освітнього процесу в умовах війни. Серед порад: оптимізація навчального навантаження вдвічі, у порівнянні із довоєнним часом. Відзначається важливість для школярів у психологічному контексті синхронного режиму та комунікації, але більшість часу, все ж, пропонується присвятити асинхронному режиму: спілкуванню у месенджерах, роботі з онлайн-ресурсами, виконанню дітьми вправ та завдань, що передбачають психологічне розвантаження, техніки врегулювання емоційного стану тощо [13; 19].

Відповідно до річних звітів Служби про діяльність за 2022 та 2023 рр. значну увагу зосереджено на вивченні європейського досвіду щодо формування і розбудови системи забезпечення якості освіти та розвитку міжнародного співробітництва. Крім того, Служба є повноправним членом Постійної міжнародної конференції центральних та загальних інспекторатів освіти в Європі (SICI).

У 2022 р. проведено роботу щодо продовження реалізації інструменту Генерального директорату з розширення Європейської Комісії TAIEХ (Інструмент технічної допомоги та обміну інформацією), спрямованого на пришвидшення адаптації, коректного застосування та реалізації на українських теренах законодавства ЄС.

Крім того, в контексті підписаних меморандумів про співпрацю продовжено реалізацію міжнародних проєктів з європейськими донорами та партнерами (такими як Чеська Республіка, Швейцарська Конфедерація та іншими).

23 листопада 2022 р., як результат впровадження європейських практик у співпраці з Чеською агенцією розвитку та Чеською шкільною інспекцією, презентовано проєкт «Забезпечення інформаційної системи для Державної служби якості освіти України». Інформаційно-аналітична система EvaluEd дозволяє автоматизувати окремі процедури інституційних аудитів закладів освіти та оптимізувати процес контролю за забезпечення якості освіти. [27, 238].

Крім того, багатофункціональність інформаційно-аналітичної системи EvaluEd дозволяє використовувати модерні технології цифровізації у процесі зовнішнього забезпечення якості освіти. Зокрема, дослідження рівня безпечності освітнього середовища в умовах військового стану чи сертифікації педагогічних працівників [27, 242].

Самооцінювання якості освіти звичайна практика для європейських закладів освіти. Наприклад, у Чехії таким чином вивчається мовна, математична, читацька, природознавча, соціальна та інформаційна грамотності дітей. Результати подібних моніторингів використовуються у національних та міжнародних дослідженнях навчальних досягнень, таких як PISA, TIMSS, PIRLS [27, 239].

Знаковою подією, особливо під час військових дій, стало проведення 20 вересня 2023 р. першого «Форуму якості освіти». Дуже чітко поточну ситуацію і найближчі перспективи у сфері освіти та її якості, освітні євроінтеграційні перспективи окреслив Оксен Лісовий, Міністр освіти і науки України. Він зазначив: «Війна змушує виставляти пріоритети. На першому плані зараз оборона. На другому – освіта, де першочерговими є питання безпеки та відновлення освітнього процесу. Для нас надважливим зараз є завдання облаштування належних укриттів та забезпечення гаджетами. Утім питання якості освіти не має випадати з порядку денного за будь-яких умов, адже якісна освіта – основа відновлення держави» [28].

Визначено, що пріоритетним завданнями Державної служби якості освіти України залишається забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти, проте, зважаючи на військовий стан, це вимагає:

- удосконалення системи зворотного зв'язку щодо якості освітньої політики;
- розбудови внутрішньої та зовнішньої системи забезпечення якості освіти;
- формування ефективної мережі закладів освіти;
- актуалізації системи оцінювання вчителів.

Відповідні рекомендації зроблено на основі результатів дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2022-2023 н.р. Серед негативних факторів відзначено збільшення обсягів самостійної роботи учнів, при зниженій мотивації та відсутності навичок самостійної роботи. Показовим є той факт, що 30% школярів, а на Півдні України майже 40%, не мали постійного доступу до освітнього процесу в умовах війни. Безперечно, війна призвела до втрат у результатах навчання учнів і, відповідно, – у якості освіти [10].

Виходячи із напрацювань «Форуму якості освіти» та беручи до уваги аналіз результатів динаміки систематичних моніторингів, 1 травня 2024 р. було презентовано результати дослідження соціально-емоційних навичок (ДоСЕН) у межах онлайн-події «Формування в учнівства життєвих навичок як нагальна умова для надолуження прогалин у навчанні» [26]. Вивчення проводили Державна служба якості освіти України та Громадська організація «ЕдКемп Україна». Під час презентації результатів Служби Р. Гурак повідомив, що українські школярі мають один із найвищих у світі показник стійкості – 12% та найнижчий рівень навчальної тривожності. Крім того, цікавим виявився факт, що соціально-емоційні навички краще сформовані у 10-річних дітей, ніж у 15-річних. Відтак, за результатами дослідження, старшокласники менш вмотивовані, аніж молодші учні.

Для розуміння показовості вибірки дослідження уточнимо, що воно проводилося у 16 країнах/місцевостях і охоплювало 18000 дітей. На теренах України було охоплено 2942 учнів/учениць 10 років та 1881 – 15-річних [18].

22 травня 2024 р. Державна служба якості освіти України презентувала результати дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2023-2024 навчальному році. Показовим є те, що зазначене дослідження проводиться вдруге, що дозволяє виокремити ключові тенденції та упередити негативні аспекти. Систематичне проведення Службою різнопланових вивчень та моніторингів формує загальну візію про стан освіти та її якість під час війни. Висновки досліджень мають стати дороговказом для ухвалення управлінських рішень в системі освіти [6].

Звісно, у другий рік війни акценти логічно змістилися з євроінтеграційних процесів на безпекові. Мова не йшла про першочергову імплементацію загальноєвропейських цінностей серед українського учнівства, а про максимальне відновлення навчального процесу, його форму та якість. У дослідженні взяла участь 118 шкіл з усіх областей України. Онлайн-анкетування було розраховано на директорів, вчителів, учнів/учениць та батьків учнів.

Як показало дослідження, у першому півріччі 2023–2024 навчального року переважній більшості закладів освіти вдалося відновити очне навчання: 53% закладів освіти працювали очно, 19% – дистанційно, 28% – змішано. Очікувано, що у Центрі та на Заході України переважало очне навчання, тоді як дистанційно продовжували працювати на Сході та Півдні переважна більшість. На Півночі – здебільшого змішане навчання. На жаль, на Півдні майже 30% учнів/учениць не мали постійного доступу до освіти через військові дії. Загалом по Україні ці показники дещо нижчі – близько 20%.

Опитані педагоги серед нагальних проблем організації навчального процесу назвали неможливість викладу навчальної програми у повному обсязі. З'ясувалося, що компенсація втрат у навчальному часі (пропущені заняття) зазвичай відбувалася за допомогою проведення групових (індивідуальних) консультацій чи надання навчальних матеріалів/завдань для самостійного опрацювання. Проте, важко оцінити, як часто реалізовувалися вказані заходи, враховуючи скарги учителів на брак умов і можливостей: відсутність інтернету чи різні часові перебування.

Серед викликів в організації навчального процесу під час військового стану педагоги зазначили:

- зниження мотивації учнів/учениць до навчання – 61% у місті і 64% у селі (порівняно з 50% педагогів минулоріч);
- нестабільний психоемоційний стан учнів/учениць – 54% у місті та 48% у селі (минулоріч – 35%);
- брак розуміння та підтримки вчителів зі сторони батьків учнів/учениць – 26% у місті та 26% у селі (минулоріч – 18%);
- адаптація дітей до очного навчання після тривалого дистанційного [11].

На сайті Міністерства освіти і науки України є чимало публікацій, починаючи з 2022 р., які підтверджують євроінтеграційні прагнення та України. Зокрема, зроблено акцент на тому, що вступ до ЄС – це один із основних напрямів роботи зазначеного міністерства. Серед вагомих здобутків 2023 р. зазначено:

- первинне оцінювання відповідності українського законодавства праву ЄС (самооцінювання, або селф-скрінінг), що допомогло виявити прогалини для усунення під час офіційного скрінінгу;
- включення України до Пакета розширення ЄС та звітування перед Єврокомісією щодо прогресу реформ, за результатами чого отримано чіткі рекомендації на 2024 рік;
- номінація представників від України до робочих груп Стратегічної рамкової програми Європейського освітнього простору;
- значне розширення участі в програмах ЄС, як-от: Еразмус+ та Горизонт Європа, тощо;
- створення Національних координаційних центрів Eurydice, eTwinning, European Qualification Framework, EUROPASS, Euroguidance;
- початок зіставлення Національної рамки кваліфікацій з Європейською рамкою кваліфікацій [9].

Подібні результати свідчать про системні зміни, адаптацію законодавства під стандарти європейського освітнього простору для виконання інтеграційних показників та перш за все – для поліпшення якості освіти та науки в Україні.

Висновки. Вивчення ключових тенденцій розвитку освіти показує зростання її ролі в реалізації державної євроінтеграційної політики України. Незаперечним є той факт, що орієнтація на європейські стандарти освіти вимагає систематичного контролю за її якістю, налагодження механізмів внутрішнього та зовнішнього моніторингу.

Відтак, з 2017 р. реалізацію державної політики у сфері забезпечення якості освіти та освітньої діяльності покладено на центральний орган виконавчої влади – Державну службу якості освіти. З моменту створення Службі вдалося адаптувати європейський освітній досвід до українських реалій та створити власні унікальні інструменти підвищення якості освіти.

Незважаючи на дестабілізуючі виклики, такі як карантинні обмеження та повномасштабне вторгнення на територію України, питання якості освіти залишається в пріоритеті державної політики, оскільки є засадничим для адаптації системи української освіти до загальноєвропейських стандартів.

References

1. Абетка для директора. URL: <https://sqe.gov.ua/diyalnist/rekomendacii-zakladam-osviti/> (дата звернення: 22.05.2024).
Abetka dlja dyrektora [Alphabet for the director]. Retrieved from: <https://sqe.gov.ua/diyalnist/rekomendacii-zakladam-osviti/> [in Ukrainian].
2. Безпечне освітнє середовище в умовах воєнного стану: на що звернути увагу директору школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/bezpechne-osvitnie-seredovyshe-v-umovakh-voiennoho-stanu-na-shcho-zvernuty-uvahu-dyrektoru-shkoly> (дата звернення: 4.06.2024).
Bezpechne osvitnie seredovyshe v umovakh voiennoho stany: na scho zvernuty uvagu dyrektory shkoly [The safe educational environment in the conditions of martial law: what the school principal should pay attention to]. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/news/bezpechne-osvitnie-seredovyshe-v-umovakh-voiennoho-stanu-na-shcho-zvernuty-uvahu-dyrektoru-shkoly> [in Ukrainian].
3. Бойко О. Історія України : підручник, 9-те вид., доповн. Київ : ВЦ «Академія», 2023. 560 с.
Boiko, O. (2023). Istoriiia Ukrainy : pidruchnyk [History of Ukraine: textbook]. Kyiv : VTs «Akademiiia». 560. [in Ukrainian].
4. Боловацька Ю.І., Кращенко Ю.П., Мироненко Л.Л. Інституційний аудит і сертифікація педагогічних працівників – складові системи зовнішнього забезпечення якості освіти. *Міжнародна науково-практична конференція (XXVII Каршинські читання)*. 2020. С. 151–156.
Bolovatska, Yu.I., Krashchenko, Yu.P., Myronenko, L.L. (2020). Instytutsiinyi audyt i sertyfikatsiia pedahohichnykh pratsivnykiv c skladovi systemy zovnishnoho zabezpechennia yakosti osvity [Institutional audit and certification of teaching staff are components of the system of external assurance of the quality of education]. *Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia (XXVII Karshynski chytannia) – International scientific and practical conference (XXVII Karshinsky readings)*. 151–156. [in Ukrainian].

5. Вдовенко О.І., Вдовенко І.С., Третяк О.С. Тенденції розвитку української освіти в аспектах європеїзації та євроінтеграції. Науковий вісник Сіверщини. Серія : Освіта. Соціальні та поведінкові науки. Чернігів, 2022 р. С. 16–28.
Vdovenko, O.I., Vdovenko, I.S., Tretiak, O.S. (2022). Tendentsii rozvytku ukrainiskoi osvity v aspektakh yevropeizatsii ta yevrointehratsii [Trends in the development of Ukrainian education in aspects of Europeanization and European integration]. *Naukovyi visnyk Sivershchyny. Serii : Osvita. Sotsialni ta povedinkovi nauky – Scientific Bulletin of Severshchyna. Series: Education. Social and behavioral sciences. Chernihiv.* 16–28. [in Ukrainian].
6. Вчителі акцентують на зниженні мотивації та нестабільному психоемоційному стані учнівства: результати дослідження. URL: <https://sqe.gov.ua/osvita-war-2023/> (дата звернення 23.05.2024).
Vchyteli aktsentuiut na znyzhenni motyvatsii ta nestabilnomu psykhomotsiinomu stani uchnivstva: rezultaty doslidzhennia [Teachers focus on reduced motivation and unstable psycho-emotional state of students: research results]. Retrieved from: <https://sqe.gov.ua/osvita-war-2023/> [in Ukrainian].
7. Дворецька Л.П. До питання оцінювання навчальних досягнень учнів нової української школи в системі внутрішнього контролю якості освіти в закладі загальної середньої освіти. *Eurasian scientific discussions: Proceedings of the 5th International scientific and practical conference*. Barca Academy Publishing, 2022. С. 410–416.
Dvoretska, L.P. (2022). Do pytannia otsiniuvannia navchalnykh dosiahnen uchniv novoi ukrainiskoi shkoly v systemi vnutrishnoho kontroliu yakosti osvity v zakladi zahalnoi serednoi osvity [To the issue of evaluating the educational achievements of students of the new Ukrainian school in the system of internal quality control of education in the institution of general secondary education]. *Eurasian scientific discussions: Proceedings of the 5th International scientific and practical conference*. Barca Academy Publishing. 410–416. [in Ukrainian].
8. Дей М. Забезпечення якості вищої освіти в аспекті угоди про асоціацію України та ЄС. *Prace Naukowe Akademii im. Jana Dlugosza w Czestochowie*. 2017. t. XIX. С. 301–313.
Dei, M. (2017). Zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity v aspekti uhody pro asotsiatsiiu Ukrainy ta YeS [Ensuring the quality of higher education in terms of the association agreement between Ukraine and the EU]. *Prace Naukowe Akademii im. Jana Dlugosza w Czestochowie*. t. XIX. 301–313. [in Ukrainian].
9. День Європи: українська освіта на шляху до європейського простору. URL: <https://mon.gov.ua/news/den-evropi-ukrainska-osvita-i-nauka-na-shlyakhu-do-evropeyskogo-prostoru> (дата звернення: 17.05.2024).
Den Yevropy: ukrainska osvita na shliakhu do yevropeiskoho prostoru [Europe Day: Ukrainian education on the way to the European space]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/news/den-evropi-ukrainska-osvita-i-nauka-na-shlyakhu-do-evropeyskogo-prostoru> [in Ukrainian].
10. Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2022–2023 навчальному році (аналітичний звіт). URL: <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/yakist-osvity-v-umovah-viiny-web-3.pdf> (дата звернення: 22.05.2024).
Doslidzhennia yakosti orhanizatsii osvitnoho protsesu v umovakh viiny u 2022-2023 navchalnomu rotsi (analytychnyi zvit) [Study of the quality of the organization of the educational process in the conditions of war in the 2022-2023 academic year (analytical report)]. Retrieved from: <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/yakist-osvity-v-umovah-viiny-web-3.pdf> [in Ukrainian].
11. Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2023–2024 навчальному році. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/Zvit_Osvita_pid_chas_viyni_2023_SQE-22.05.2024.pdf (дата звернення 23.05.2024).
Doslidzhennia yakosti orhanizatsii osvitnoho protsesu v umovakh viiny u 2023-2024 navchalnomu rotsi [Study of the quality of the organization of the educational process in the conditions of war in the 2023-2024 academic year]. Retrieved from: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/Zvit_Osvita_pid_chas_viyni_2023_SQE-22.05.2024.pdf [in Ukrainian].
12. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 17.05.2024).
Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law of Ukraine «About Education»]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
13. Звіт про діяльність Державної служби якості освіти в Україні за 2022 рік. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/02/ANALITICHNIY_ZVIT_SLUZHBI_2022.pdf (дата звернення: 4.06.2024).
Zvit pro diialnist Derzhavnoi sluzhby yakosti osvity v Ukraini za 2022 rik [Report about activities of the State Education Quality Service of Ukraine in 2022]. Retrieved from: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/02/ANALITICHNIY_ZVIT_SLUZHBI_2022.pdf [in Ukrainian].
14. Звіт про діяльність Державної служби якості освіти у 2018 р. URL: <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/04/Zvit-pro-diyalnist-Derzhavnoi-sluzhbi-yakosti-osviti-Ukraïni-za-2018-rik.pdf> (дата звернення: 4.06.2024).
Zvit pro diialnist Derzhavnoi sluzhby yakosti osvity u 2018 r. [Report about activities of the State Education Quality Service of Ukraine in 2022]. Retrieved from: <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/04/Zvit-pro-diyalnist-Derzhavnoi-sluzhbi-yakosti-osviti-Ukraïni-za-2018-rik.pdf> [in Ukrainian].
15. Звіт про результати проведення інституційних аудитів 2020. URL: <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/04/Zvit-pro-rezultati-instituciïnikh-auditiv-zakladiv-zagalnoi-serednoi-osviti-provedenikh-u-2020-roci.pdf> (дата звернення: 4.06.2024).

- Zvit pro rezultaty provedennia instytutsiinykh audytiv 2020 [Report on the results of institutional audits in 2020]. Retrieved from: <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/04/Zvit-pro-rezultati-instituciinykh-auditiv-zakladiv-zagalnoi-serednoi-osviti-provedenikh-u-2020-roci.pdf> [in Ukrainian].
16. Інституційний аудит – не покарання, а шанс покращити якість освіти. URL: <http://www.golos.com.ua/article/327989> (дата звернення: 22.05.2024).
Instytutsiinyi audit – ne pokazannia, a shans pokrashchyty yakist osvity [Institutional audit is not a punishment, but a chance to improve the quality of education]. Retrieved from: <http://www.golos.com.ua/article/327989> [in Ukrainian].
 17. Кірдан О.Л., Кірдан О.П. Механізми забезпечення якості й ефективності освітньої діяльності в університетах України в контексті євроінтеграції. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки*. 2022. С. 145–149.
Kirdan, O.L., Kirdan, O.P. (2022). Mekhanizmy zabezpechennia yakosti i efektyvnosti osvitnoi diialnosti v universytetakh Ukrainy v konteksti yevrointehratsii [Mechanisms for ensuring the quality and efficiency of educational activities in Ukrainian universities in the context of European integration]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Serii 5. Pedagogichni nauky – M.P. Drahomanov Scientific journal of the NPU. Series 5. Pedagogical sciences*. 145–149. [in Ukrainian].
 18. Короткий виклад звіту ДоСЕН. URL: <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/Korotkiy-viklad-zvitu-DoSEN-2023.pdf> (дата звернення 22.05.2024).
Korotky vyklad zvituv DoSEN [Brief summary of the DoSEN report]. Retrieved from: <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/Korotkiy-viklad-zvitu-DoSEN-2023.pdf> [in Ukrainian].
 19. Мар'єнко М., Сухіх А. Організація навчального процесу у ЗЗСО засобами цифрових технологій під час воєнного стану. *Український педагогічний журнал*. 2020. № 2. С. 31–37.
Marienko, M., Sukhikh, A. (2020). Orhanizatsiia navchalnoho protsesu u ZZSO zasobamy tsyfrovyykh tekhnolohii pid chas voiennoho stanu [Organization of the educational process at the elementary schools by means of digital technologies during martial law]. *Ukrainskyi pedagogichnyi zhurnal – Ukrainian Pedagogical Journal*. 2. 31-37. [in Ukrainian].
 20. П'ятакова Г. Сучасні тенденції розвитку педагогічної освіти в умовах євроінтеграції. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2003. Вип. 38. С. 208–209.
Piatakova, H. (2003). Suchasni tendentsii rozvytku pedagogichnoi osvity v umovakh yevrointehratsii [Modern trends in the development of pedagogical education in the conditions of European integration]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii 5. Pedagogichni nauky – Bulletin of Lviv University. Pedagogical series*. 38. 208–209. [in Ukrainian].
 21. Положення про діяльність Державної служби освіти в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2018-п#n13> (дата звернення: 22.05.2024).
Polozhennia pro diialnist Derzhavnoi sluzhby osvity v Ukraini [Regulations on the activity of the State Education Service of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2018-п#n13> [in Ukrainian].
 22. Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України No 17 від 09.01.2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-19#Text> (дата звернення: 22.05.2024).
Pro zatverdzhennia Poriadu provedennia instytutsiinoho audytu zakladiv zahalnoi serednoi osvity : nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy No 17 vid 09.01.2019 roku [On the approval of the Procedure for the Institutional Audit of General Secondary Education Institutions: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 17 dated January 9, 2019]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-19#Text> [in Ukrainian].
 23. Про нас. Сайт Державної Служби якості освіти в Україні. URL: <https://sqe.gov.ua/pro-nas/> (дата звернення: 22.05.2024).
Pro nas. Sait Derzhavnoi Sluzhby yakosti osvity v Ukraini [About us. The website of the State Service for the Quality of Education in Ukraine]. Retrieved from: <https://sqe.gov.ua/pro-nas/> [in Ukrainian].
 24. Рекомендації закладам освіти. URL: <https://sqe.gov.ua/diialnist/rekomendacii-zakladam-osviti/> (дата звернення: 22.05.2024).
Rekomendatsii zakladam osvity [Recommendations to educational institutions]. Retrieved from: <https://sqe.gov.ua/diialnist/rekomendacii-zakladam-osviti/> [in Ukrainian].
 25. Руслан Гурак: Українська система освіти має європейський вектор розвитку. URL: <https://sqe.gov.ua/ruslan-gurak-ukrainska-sistema-osvi/> (дата звернення: 22.05.2024).
Ruslan Hurak: Ukrainska sistema osvity maie yevropeyskyi vektor rozvytku [Ruslan Gurak: The Ukrainian education system has a European vector of development]. Retrieved from: <https://sqe.gov.ua/ruslan-gurak-ukrainska-sistema-osvi/> [in Ukrainian].
 26. Українське учнівство має один із найвищих показників стійкості: результати ДоСЕН. URL: <https://sqe.gov.ua/dosen-2023-presentation/> (дата звернення: 22.05.2024).
Ukrainske uchnivstvo maie odyn iz naivshchykh pokaznykiv stiikosti: rezultaty DoSEN [Ukrainian apprenticeship has one of the highest indicators of sustainability: the results of DoSEN]. Retrieved from: <https://sqe.gov.ua/dosen-2023-presentation/> [in Ukrainian].

27. Усік І. Інформаційно-аналітична система EvaluEd як інструмент розвитку антикризового менеджменту керівника закладу загальної середньої освіти. *Věda a perspektivy*, 2022. № 9 (16). С. 232–245.
Usik, I. (2022). Informatsiino-analytychna systema EvaluEd yak instrument rozvytku antykrizovoho menedzhmentu kerivnyka zakladu zahalnoi serednoi osvity [The EvaluEd information and analytical system as a tool for the development of anti-crisis management of the head of a general secondary education institution]. *Věda a perspektivy*. 9 (16). 232–245. [in Ukrainian].
28. Форум якості освіти-2023: чотири стратегічні завдання. URL: <https://sqe.gov.ua/forum-yakosti-osviti-2023-chotiri-strategi/> (дата звернення: 22.05.2024).
Forum yakosti osvity-2023: chotyry stratehichni zavdannya [Education Quality Forum-2023: four strategic tasks]. Retrieved from: <https://sqe.gov.ua/forum-yakosti-osviti-2023-chotiri-strategi/> [in Ukrainian].
29. Як створити внутрішню систему забезпечення якості освіти. URL: <https://ezavdnz.expertus.com.ua/book?bid=38817> (дата звернення: 22.05.2024).
Yak stvoryty vnutrishniu systemu zabezpechennia yakosti osvity [How to create an internal system for ensuring the quality of education]. Retrieved from: <https://ezavdnz.expertus.com.ua/book?bid=38817> [in Ukrainian].

Kazymir Vira

ORCID 0000-0001-6047-5372

*Candidate of Historical Sciences, State Service
for the Quality of Education in Khmelnytskyi region,
Deputy Head of the Administration –
Head of the Institutional Audit Department
Khmelnytskyi (Ukraine) E-mail: verakazymir@gmail.com*

THE QUALITY OF EDUCATION IS ONE OF THE KEY INDICATORS OF SUCCESSFUL EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINE

The article examines the priority areas and main trends of the development of Ukrainian education in the context of European integration, orientation towards European standards of education quality, fulfillment of the conditions of the European Union regarding accession to the commonwealth. It has been proven that in Ukraine, as well as in the countries of the European Union, emphasis should be placed not only on the level of access to education quantitative indicator, but also on its quality.

The research deals with studying and summarizing the experience of adapting European models of the functioning of internal and external education quality strategies, the role of the State Education Quality Service of Ukraine in the formation of a modern education system, the importance of screening monitoring in internal and external strategies for ensuring the quality of education. Particular attention is paid to modern developments and mechanisms designed to reform the system of state education policy. In particular, such new phenomena for Ukrainian education as institutional audit, certification, the EvaluED information and analytical system, the First «Education Quality Forum», systematic multifaceted studies and monitoring of educational processes, which should become the basis for management decisions.

The main milestones of the implementation of the state policy in the field of ensuring the quality of education and the quality of educational activities have been determined, taking into account the challenges associated with quarantine restrictions due to COVID-19 and full-scale military aggression. The psychical and emotional component, which affects the organization of a high-quality educational process during martial law, is analyzed.

Keywords: *quality of education, European integration processes in Ukraine, reform of education, system of evaluation of the quality of education, State service of quality of education in Ukraine.*

Стаття надійшла до редакції 5.06.2024

Рецензент: доктор історичних наук, професор **Кондратьєв І. В.**